TIME AND SPACE IN INTIMIST FICTION

Dora Deniforescu
PhD. student, "Transilvania" University of Braşov

Abstract:My research, "Intimism and Degradation in the Romanian Interwar Prose`, centres on a new concept, that of intimism, that cannot exist without its counterpart represented by degradation, as the two terms define each other.

Keywords: intimism, degradation, space, time, romanticism.

Poate fi spaţiul intimist găsit în exterior, cu adevărat? Sau e doar o „fata morgana" ce vine din eul cel mai adînc al fiinţei noastre, întinzîndu-şi fibrele la lumină, dorind să iasă din obscuritatea damnării fiinţei?

Autorii români interbelici au creat un spaţiu intimist dispersat în mai multe ipostaze. Este un spaţiu întunecat şi degradat, ca în universul lui Max Blecher, de exemplu, aflat în opoziţie cu spaţiul pur şi luminos din lumea lui Baudelaire sau Rilke, despre care vorbeşte Gaston Bachelard. Voi explica această opoziţie în paginile următoare, deoarece voi prezenta conceptul de spaţiu intimist în antiteză cu viziunea bachelardiană.

În *Adela* de Garabet Ibrăileanu spaţiul intim e reprezentat de ţinuturi romantice în care natura este un simbol al sacralităţii: „Pe unele întinderi, ceaţa, mai deasă şi mai aşezată, forma lacuri din care răsăreau copaci singuratici, ale căror umbre păreau oglindirea lor în apă. Iar în fund, spre Văratic şi Agapia, înspre care se încovoia cîmpia cu lacurile în pante, munţii ca nişte valuri de fum gros, izvorau parcă atunci din pămînt, dîndu-ne iluzia că asistăm la originea lucrurilor."[1]

Alteori, decorul este plasat între dealurile albastre, în umbra pădurii, sau în viaţa secretă a pămîntului, pe sub piatră, pe sub copacii foşnitori ai nopţii.

Şi în altă parte, „cerul asfinţitului se umplu emoţionant cu trupul Ceahlăului, mistreţ uriaş şi hidos, cu capul luminat de soarele care se-ndrepta spre fundul zării."[2]

Intimitate găsim şi în spaţiul celest din *Nuntă în cer* de Mircea Eliade, iar în *Maitreyi* de acelaşi autor, întregul univers este antrenat în călătoria intimă a iubirii.

Putem vorbi astfel despre o poetică a spaţiului intim extern şi una a spaţiului intim intern. Spaţiul intim extern este sacru sau profan, real sau imaginar, protector sau, dimpotrivă oprimant, agresiv.

Spaţiul intim intern este abstract (format din gînduri, emoţii şi sentimente) şi concret (corpul uman).

În *Nuntă în cer*, spaţiul intim e, de fapt, un paradis în destrămare, iar eroii sunt comparaţi cu Tristan şi Isolda, sau cu Dante şi Beatrice.

„Noi- îi spune extaziat Ilenei, Mavrodin- nu suntem o pereche din această lume…

Destinul nostru nu se împlineşte aici pe pămînt. Noi ne-am cunoscut numai în dragoste. Dragostea e raiul nostru, dragostea fără fruct. Întocmai ca Tristan şi Isolda, ca Dante şi Beatrice."[3]

Timpul intim este reprezentat în cartea *Nuntă în cer* de „toamna aceea lungă şi

[1] Garabet Ibrăileanu, *Adela*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966, p.179.
[2] Idem, ibidem, p. 142.
[3] Mircea Eliade, *Maitreyi. Nuntă în cer,* Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1969, pag. 210

BDD-A30582 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:34 UTC)

frumoasă”[4] în care eroii îndăgostiţi colindă Bucureştiul, prin cartiere şi mahalale noi, printre grădini publice şi alei singuratice, marcînd spaţiul aventurii de iubire.

Un alt spaţiu al intimităţii în volumul *Nuntă în cer* de Mircea Eliade este plaja însorită, printre stînci şi nisipuri. Apoi Italia, unde dragostea devine înfrigurată şi nerăbdătoare. Florenţa şi Fiesole şi Roma…

În *Maitreyi* de Mircea Eliade, spaţiul intim sacru este parcul de la „Lacuri”, iar timpul intim este cel al nopţii înstelate, cînd cei doi eroi se vor căsători în taină.

Faptul că „timpul e o iluzie” în povestirea *La ţigănci* de Mircea Eliade e un indiciu clar că ne aflăm în plin intimism.

Gavrilescu, eroul principal crede că escapada lui „la ţigănci” a durat doar cîteva ore, dar cînd pleacă de la cele trei femei, descoperă că au trecut doisprezece ani.

Gavrilescu trece printr-un joc „ritualic”, un „joc al ielelor”, cum spune criticul Dumitru Micu în prefaţa cărţii lui Mircea Eliade- ajungînd în atemporal, pe tărîmul artei, în plin absurd.

Aşadar, intimismul acesta magic şi exotic se suprapune peste încă un intimism ludic şi dinamic.

La fel, un alt teritoriu al absurdului este, după cum ştim, şi la Urmuz.

Dar aici absurdul nu pleacă de la magie, ci de la stranietatea lumii în care trăim.

Există aici o intimitate a mecanicului şi una a repetitivului.

Spaţiul „întîmplărilor” urmuziene este acel „infinit mic”, un paradox specific intimismului, de altfel şi o metaforă a timpului fără timp ori a spaţiului „răsturnat”, în care coordonatele se inversează.

Dar să ne întoarcem şi la alţi autori. Max Blecher propune un spaţiu intimist prin faptul că obiectele îşi pierd conturul lor iniţial, amestecîndu-se pînă la omogenizare.

Chiar şi spaţiul şi timpul se suprapun pînă la desfiinţare. Acest amestec de forme şi culori crează intimitatea blecheriană, printr-o formă unică de expresie.

Un alt autor interbelic, Mihail Sadoveanu, cu volumul *Dureri înăbuşite* descrie spaţiul intim al tîrgului de provincie în care, uneori ai senzaţia că timpul stă în loc pentru că nu se întîmplă nimic, alteori că fuge prea tare şi că nu poţi să-l mai opreşti niciodată.

În *Poetica spaţiului*, Gaston Bachelard analizează mai multe tipuri de spaţii şi insistă asupra dialecticii înăuntru-afară şi apoi asupra “fenomenologiei rotundului”.

„Cu alte cuvinte a trebuit să plecăm de la un joc de intimitate a rotunjimii.”[5] Şi aici autorul îl citează mai întîi pe Van Gogh: „viaţa este probabil rotundă”. Şi apoi pe La Fontaigne: „o nucă mă face rotund de tot”.

Adăugînd şi alte exemple, Bachelard ajunge la ideea că: „lumea e rotundă în jurul fiinţei rotunde.”[6]

În sfîrşit, exemplele din opera lui Rilke sunt cele mai elocvente, mai ales că scrierile poetului sunt expresia „dialecticii înăuntru-afară”, despre care vorbeşte şi criticul Maurice Blanchot în cartea lui *Spaţiul literar*.

„Poemul - şi, în el poetul - este această intimitate deschisă lumii, expusă fără de rezervă fiinţei, este lumea, lurcrurile şi fiinţa neîncetat transformate în interior, este intimitatea acestei transformări, mişcare aparent liniştită şi blîndă, dar care este cea mai mare primejdie, căci cuvîntul ajunge acum la intimitatea cea mai profundă, nu cere numai părăsirea oricărei siguranţe exterioare, ci se riscă pe sine şi ne introduce în acel punct unde nu se poate spune nimic despre fiinţă, nu se poate face nimic, unde, neîncetat totul, reîncepe şi unde a

[4] Idem, ibidem, p.223.
[5] Gaston Bachelard, *Poetica spaţiului*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005, p.32.
[6] Idem, ibidem, p.266.

BDD-A30582 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:34 UTC)

muri chiar este o îndatorire fără de sfîrşit."[7]

Spaţiul literar devine astfel o formă exterioară în care intimtatea îşi poate „expune" conţinutul.

Implicit, orice formă de exprimare a sensibilităţii (un poem, o pictură, o simfonie etc) conţine acea doză de intimitate fără de care arta nu ar putea lua fiinţă.

Dar să ne întoarcem la Gaston Bachelard care găseşte cel puţin şapte tipuri de poetică a spaţiului: casa, pivniţa, podul, coliba, sertarul, cuferele, dulapul.

Metoda critică inedită bachelardiană, de a scoate din context şi de a izola o imagine poetică şi apoi de a o reintegra în alt context, în contextul propriei reprezentări, este paradoxală şi surprinzătoare, fiind în acelaşi timp şi un studiu asupra vieţii noastre intime.

„Dimensiunea intimităţii interzice orice confuzie cu exterioritatea geometrică a spaţiului, fără însă a i se opune, căci însăşi opoziţia interior-exterior, subiectiv-obiectiv îi este străină"[8], aflăm din prefaţa cărţii *Poetica spaţiului* de Gaston Bachelard- o prefaţă scrisă de criticul Mircea Martin.

Intimitatea pare a fi exterioritatea interiorităţii, dacă putem folosi acest joc de cuvinte. Şi dacă am împrumuta şi noi de la Gaston Bachelard metoda critică, am ajunge la clasificări neobişnuite: ceea ce căutăm noi în operele literare este ideea de intimism al spaţiului deschis: cîmpia, poiana cu flori, pădurea fără margini, infinitul celest, spaţiul irealităţii, imensitatea mării, doar că spaţiul intim în literatura română interbelică este unul murdar, blestemat, degradat, ca la Blecher, de exemplu.

Acest tip de fenomenologie a extensiei, a expansiunii, a extazului"[9] este utilizată de Bachelard pentru a pătrunde în spaţiul intim al lui Baudelaire, ori în poezia lui Rilke.

De exemplu, reveria cîmpiei la Rilke îl fascinează pe Bachelard în *Poetica spaţiului*: „totdeauna s-ar putea găsi felurite nuanţe între visătorii pe care cîmpia îi domoleşte şi cei pe care cîmpia îi nelinşteşte, nuanţe cu atît mai interesant de studiat, cu cît cîmpia este adesea considerată drept o lume simplificată."[10]

Iar la Baudelaire, spune tot Bachelard, imensitatea în care îngerii puneau aripi albastre în cer devine intimitate.

Se vede foarte bine că „imensitatea născută intim într-un sentiment de extaz dizolvă şi absoarbe, într-un anume fel, lumea sensibilă."[11]

„Singurătatea nelimitată" spre care tinde Rilke, dar şi „cucerirea intimităţii" prin imensitate, de care vorbeşte Baudelaire sunt metafore pe care le putem descoperi şi la prozatorii interbelici români, dar sub o altă formă.

De exemplu, în *Maitreyi* de Mircea Eliade, intimitatea este regăsită în faţa întregului pămînt şi al rodului său, unde fiinţa umană îşi pierde limitele pînă în infinitul celest.

„Cînd era lună, treceam prin pădure pînă la pîrîul din vale şi întîrziam mult pe o stîncă, privind apa, strigînd: Maitreyi! Maitreyi! pînă ce oboseam şi îmi auzeam glasul tot mai stins, aproape în şoaptă."[12]

În *Adela* de Garabet Ibrăileanu, munţii capătă o măreţie aspră, încît simţim că avem în faţa noastră, o intimitate ascunsă în înălţimi şi în imensitate: „departe, la picioarele munţilor, ici şi colo se stingea şi se aprindea mereu cîte un foc singuratic.

Iar deasupra Văraticului, în tristeţea imensităţii, punctul strălucitor al unui luceafăr stătea să cadă dincolo de munte."[13]

---

[7] Maurice Blanchot, *Spaţiul literar,* Editura Univers, Bucureşti, 1980, p.106.
[8] Mircea Martin în prefaţa cărţii lui Gaston Bachelard, *Poetica spaţiului*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005, p.6.
[9] Gaston Bachelard, *Poetica spaţiului*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005, p. 223.
[10] Idem, ibidem, p.231.
[11] Idem, ibidem, p.222.
[12] Mircea Eliade, *Maitreyi*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966, p. 142.
[13] Garabet Ibrăileanu, *Adela*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966, p.77.

BDD-A30582 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:34 UTC)

Opus acestui peisaj romantic există tabloul devastator al ţăranilor care se pregătesc de răscoală, în volumul *Răscoala* de Liviu Rebreanu, ce aduce cu el o degradare neagră, de dincolo de moarte.

Imensitatea orizontului roşu prevesteşte focul ucigător care aduce nenorocire: „Joi dimineaţă soarele răsărea în Amara, prevestit, de zori, mai roşii ca totdeauna.

Orizontul vopsit de flăcările pământeşti se împurpura tot mai mânios pînă ce se ridică greoi globul soarelui, un cap scăldat în sînge proaspăt."[14]

Este o degradare puternică la care s-a ajuns prin intensitatea unei culori, paradoxal, deschise: roşul. Comparaţia soarelui cu „un cap scăldat în sînge proaspăt" este foarte sugestivă în descrierea scenelor tari de luptă.

Aşadar, intimitatea poate fi obţinută atît prin imensitate, prin hiperbolizare cît şi prin intensitate: o culoare, un sunet, o senzaţie multiplicată, orice este intensificat, poate provoca intimitatea de gradul II, am putea spune, pentru că aceasta este mai puternică decît intimitatea superficială de la nivelul fiinţei. Pentru intimitatea intensificată trebuie să coborîm în stratul de adîncime al fiinţei.

Ştefan Gheorghidiu, eroul din *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război* de Camil Petrescu, pătrunde pînă în adîncul conştiinţei, pentru a analiza la rece sentimentele pe care le nutreşte pentru Ela, iubita lui: „Cîtă luciditate, atîta dramă", exclamă eroul camilpetrescian, multiplicîndu-şi senzaţiile şi emoţiile şi transformîndu-le în mii de întrebări fără răspuns.

În concluzie, „fenomenologia extensiei" preluată de la Bachelard poate fi o modalitate de a pătrunde pe teritoriul intimismului în literatura română interbelică, iar studiul intensităţii sunetelor, a culorilor, ori a emoţiilor este încă o treaptă în atingerea intimităţii.

Intensitatea mirosului este din nou o cale de a ajunge la intimitate: mirosul dulăpiorului cu haine ce îţi aduce aminte de copilărie, mirosul dulce de levănţică, mirosul din cămara cu fructe şi dulciuri…

„Numai eu, în amintirile mele din alt secol, pot să deschid dulapul cel adînc care păstrează încă, numai pentru mine, mirosul unic, mirosul de struguri care se usucă pe rogojină. Mirosul de struguri! Miros-limită, trebuie să imaginezi mult ca să-l simţi."[15]

Dacă asociem toate acestea cu „fenomenologia rotundului", după aceeaşi terminologie bachelardiană-vom găsi, simboluri ale intimităţii ce creează o geometrie aparte, în care simţurile amestecate, mirosul, văzul, auzul- devin o poartă de intrare în straturile sufleteşti.

De exemplu, în *Femeia din faţa oglinzii,* de Hortensia Papadat-Bengescu, simbolul oglinzii este cel mai important în delimitarea universului intim al personajelor feminine.

„O oglindă mare, aplecată, îi azvîrli imaginea ei clară. Îşi regăsi în sfîrşit, adevărata înfăţişare şi cu ea odată pasul, şi cu ea sufletul."[16]

Tot în proza Hortensiei Papadat-Bengescu, imaginea mării, care ne dă o senzaţie de rotunjime ne provoacă şi simţul olfactiv pentru a percepe mirosul de aer sărat.

„Apele mie îmi dau toate fericirile pe cari alţii le cer fiinţelor. Vreodată, pe vreun altar al mărilor, aş fi putut fi o preoteasă, castă de viaţă omenească, amantă pasionată a mării. Sufletul meu-azi ingrat şi cam crud-simţea gustul ce-l are picătura amară, dar parfumată şi totuşi, delicioasă a trădării. Marea Neagră, cu furtunile ei, cu răzbunările ei, cu bunătăţile ei trecute, o înşelam…"[17] (*Ape adînci*)

Pe lîngă „oglindă" şi „mare" am găsit şi alte imagini-simbol din „intimitatea rotundului" în proza interbelică română: lacul, bulboana, iazul(universul acvatic), pîlnia (simbol urmuzian), bolta cerească, luna, stelele, soarele, (univers celest), gura, ochii, (corpul

[14] Liviu Rebreanu, *Răscoala*, Editura Eminescu, 1981, p.291.
[15] Gaston Bachelard, *Poetica spaţiului,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2005, p.45.
[16] Hortensia Papadat-Bengescu, *Scrieri*, Editura Minerva, Bucureşti, 1972, p.287.
[17] Idem, ibidem, p.37.

BDD-A30582 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:34 UTC)

omenesc), bujorul, margareta, floarea-soarelui (universul floral).

Simţim acest lucru pînă în adîncul fiinţei noastre. Cum altfel, cînd ne situăm în „rotunjimea fiinţei, şi trăim „în rotunjimea vieţii asemenea nucii care se rotunjeşte în coaja ei”[18], după cum spune criticul Gaston Bachelard.

Aceste simboluri de diferite categorii readuc spaţiul intim la pură geometrie, pentru ca apoi să-l refacă pentru o nouă ordine universală.

Imensitatea din care ia naştere intimismul poate avea şi un revers: miniatura sau, mai putem spune noi: gulliverizarea spaţiului imtim.

În *Adela* de Garabet Ibrăileanu, spaţiul intim e proiectat în copilărie: „Seara, mă ducea în toate odăile pe unde avea „copii” culcaţi prin paturi liliputane, prin cutii de botine ori de tutun, iar cei mai oropsiţi de soartă, prin locuri mai puţin comfortabile.”[19]

Pentru Bachelard, “Imaginaţia” domină „Reprezentarea” în cazul miniaturilor: „Posed cu atît mai deplin lumea, cu cît mă pricep mai bine să o miniaturizez. Dar, procedînd astfel, trebuie să înţelegem că în miniatură valorile se condensează şi se îmbogăţesc. Nu e de ajuns o dialectică platoniciană a lui mare-mic pentru a cunoaşte virtuţile dinamice ale miniaturii. Trebuie să depăşim logica pentru a trăi ceea ce este mare în mic.”[20]

Aşadar şi prin miniatură se poate ajunge la intimism. Atît că miniaturizarea este un proces al cărui rezultat e fiinţa introvertită.

Imensitatea intimă conduce la „expansiunea fiinţei”, cum ar spune Bachelard sau la extrovertire. Fiinţa se dă întregului univers, îşi extinde limitele în infinit.

Iar intimitatea prin intensitate spunem noi, te poate face să simţi clipa esenţială a existenţei tale, experienţa unică şi „revelatoare” a fiinţei tale.

“Imensitatea este în noi. Ea este legată de un soi de expansiune de fiinţă, pe care viaţa o înfrînează, pe care prudenţa o opreşte, dar care reîncepe în singurătate. Îndată ce stăm nemişcaţi suntem altundeva; visăm într-o lume imensă. Imensitatea e mişcarea omului nemişcat. Imensitatea e unul dintre caracterele dinamice ale reveriei liniştite.”[21]

Imensitatea, intensitatea şi miniatura sunt astfel, modele de explorare a sufletului omenesc şi drumuri deschise către intimism în literatura română interbelică.

BIBLIOGRAPHY

BACHELARD, GASTON, **Poetica spaţiului,** Editura Paralela 45, Piteşti, 2005
BLANCHOT, MAURICE, **Spaţiul literar**, Editura Univers, Bucureşti, 1980.
ELIADE, MIRCEA, **Maitreyi, Nuntă în cer**, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1969.
IBRĂILEANU, G. **, Adela,** Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966.
PAPADAT-BENGESCU, HORTENSIA, **Scrieri**, Editura Minerva, Bucureşti, 1972
REBREANU, ION, **Răscoala**, Editura Eminescu, Bucureşti, 1981.

[18] Gaston Bachelard, *Poetica spaţiului*, Editura Paralela 45, Piteşti, 2005, p. 260.
[19] Garabet Ibrăileanu, *Adela*, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1966, p.13.
[20] Gaston Bachelard, *Poetica spaţiului,* Editura Paralela 45, Piteşti, 2005, p.179.
[21] Idem, ibidem, p. 192.

BDD-A30582 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:54:34 UTC)